

VUODEN 2021 TALOUSARVION LAADINTAOHJEET

Laadintakehykset

Ristijärven kunta on päätenyt alijäämäviseen tilinpäätökseen jo neljänä vuotena (2016 – 2019). Myöskään kuluva vuosi 2020 ei heinäkuun toteuman perusteella muuta suuntaa ylijäämäviseksi. Kuluvan vuoden aikana kunnille on maksettu Korona –pandemian perusteella ylimääräviseä valtionosuuksia ja verotuloja, joista kuitenkin valtaosa on ennakkomaksua vuodelta 2021 ja näin ollen vähentävät ensi vuoden valtionosuuksia.

Myös kuluva vuonna kunnat joutuvat rahoittamaan Kainuun Sote ky:n alijäämäviseä, josta Ristijärven osuudeksi on arvioitu noin 300 000 euroa. Tulosta parantavat osasta kiinteistökaupoista saatavat myyntitulot.

Kuntaliiton laskeman arvion mukaan Ristijärven kunnan valtionosuudet vuonna 2021 ovat 6 192 013 €. Muutos vuoteen 2020 on -4,7 % / -309 724 €.

Verotuloennuste vuodelle 2021 on kuntaliiton arvion mukaan 4 968 000 €.

Päivitettyjä kuntatalouden ennusteita ensi vuoden talousarvion valmistelun tueksi joudutaan odottamaan mahdollisesti lokakuun alkuun, jolloin budjettiriihen linjausten vaikutus kuntatalouteen on tiedossa.

Lopulliset valtionosuudet saadaan tiedoksi joulukuun lopussa.

Verotulojen tilitysten yhteismäärä on Kuntaliiton kesäkuussa päivittämän verokehikon mukaan kasvamassa noin 3,5 % vuodelle 2020 ennustetusta tilitettävien verotulojen määrästä. Euroissa lisäys on noin 170 000 euroa.

Ristijärven kunta on hankkinut kuluva vuonna asiantuntijapalvelua kuntatalouden tasapainottamiseen Kuntamaisemalta. Talousarvion laadinnassa tulee huomioida esitetyt tasapainottamistoimenpiteet.

Tasapainottamistoimenpiteet kohdistuvat kunnan omaan toimintaan, koska esim. Kainuun Sote ky:n maksuosuuteen kunnalla ei ole juurikaan vaikutusmahdollisuutta. Myös pelastuslaitos ja eläkemenoperusteiset eläkemaksut ovat maksuja, joihin kunta ei voi vaikuttaa. Maatalouslomitus budjetoidaan 0-toimintakatteella, joten sillä ei ole vaikutusta koko kunnan toimintakatteeseen. Kesällä on otettu käyttöön

saneerattu Aholantie 30:n vuokratulo, joka lisää poistojen määräviseä, mutta 100 % vuokrattuna tuo kunnalle vuokratuloja ja myös verotuloja siltä osin, kun asukkaat tulevat kunnan ulkopuolelta.

Kunnan maksuvalmius on pysynyt vakaana huolimatta mittavasta vuokratalon investoinnista. Kuluva vuonna on nostettu uutta lainaa 400 000 euroa, jolla on tarkoitus lyhentäviseä lyhytaikaisen luoton määräviseä, mutta kunnan on myös varauduttava käyttämäviseä lainaa vuoden 2019 Kainuun Soten alijäämäviseäsuuden maksamiseen. Hyvin alhainen korkotaso on helpottanut lainojen hoitamista. Matala korkotaso jatkunee myös vuoden 2021 aikana. Vuodelle 2021 ei ole suunnitteilla isoja investointeja. Lyhytaikainen laina huomioiden Ristijärven kunnan asukasta kohti laskettu peruskunnan lainamääräviseä on korkea. Vuoden 2020 lopussa korollisen vieraan pääoma määräviseä on arviolta 3900 €/asukas, jos lyhytaikaista lainaa ei voida lyhentämäviseä.

Kunnan asukasluku vuoden 2020 lopussa arvioidaan olevan noin 1255. Asukkaiden määräviseä on vähentynyt tammi-elokuussa 2020 niin, että asukkaita oli elokuussa 1259. Asukasmääräviseä ei ole merkittävästi muuttunut enäviseä vuoden toisella puoliskolla alkuvuoden pudotuksen jälkeen.

Työllisyystilanne on Ristijärvellä pysynyt suhteellisen vakaana. Työttömiä oli ELY-keskuksen viimeisimmän julkaisun mukaan (kesäkuu) 11 % työvoimasta ja määräviseäisesti 57. Alle 25 –vuotiaita työttömiä ei ollut. Yli 50 –vuotiaita työttömänä oli 64 henkilöä. Kunnan maksettavaksi tuleva työmarkkinamaksu on kasvanut verrattuna edelliseen vuoteen. Jo vuonna 2019 kunta maksoi työmarkkinatukea huomattavasti enemmän kuin vuonna 2018.

Talousarviosuunnittelussa huomioon otettavia asioita

- 1) *Talousarvioehdotuksen nnan lähtökohdaksi asetetaan tavoite, jonka mukaan oman toiminnan menojen vähennyksillä ja/tai tulonlisäviseyksillä katetaan vähintäviseäinkin*

valtionosuuksien vähentymisen ja verotulojen kasvun välinen ero eli 142 000 euroa. Muutos tulee näkyä nettokustannusten muutoksena toimintakatteessa.

- 2) Suunnittelussa on otettava huomioon (menosäästöt + tulonlisäykset) Kuntamaiseman esittämät mahdolliset talouden tasapainottamisen keinot sekä noudattaa kunnanhallituksen muutoin antamia ohjeita sekä kuntastrategiaa. Talousarviossa on esitettävä perusteet mahdollisille menojen lisäyksille sekä palvelutuotannon laajuuteen ja laatuun vaikuttavat menojen vähennykset.
- 3) Toimintamenoja arvioitaessa on huomioitava palvelujen hankinnassa tapahtuvat muutokset ja niiden vaikutus määrärahoihin. Sijaisten ja määräaikaisten palkkaukseen varatut määrärahat tulee perustella.
- 4) Palveluiden tuottamisen ja laitteiden hankinnan vaihtoehdot ratkaistaan taloudellisuusvertailun perusteella (ostopalvelu / oma toiminta ja leasing / oma hankinta). Taloudellisuusvertailun lisäksi huomioidaan toimitusvarmuus tilanteessa, jossa palvelutuotanto pitää olla jatkuvasti sopimuksen mukaisesti toiminnassa.
- 5) Taksojen ja maksujen hinnoittelu tarkistetaan, mikäli ne eivät vastaa kustannustasossa tapahtuneita muutoksia.
- 6) Investointiesitykset on arvioitava kiireellisyysjärjestyksessä. Etusijalla ovat kiireellisimmät ja kustannussäästöjä tai tuloja tuovat investoinnit. Investintien osalta laaditaan kannattavuusarvio.
- 7) Tulot arvioidaan varovaisuusperiaatetta noudattaen ja menot realistisesti toiminta huomioiden.
- 8) Toiminnalle asetettujen tavoitteiden tulee vastata käytettävissä olevia henkilö- ja talousresursseja. Lisäresurssointia edellyttävien tavoitteiden toteuttamisen menolisäys tai tulolisäys tulee esittää ao. tavoitteen kohdalla. Sitovien tavoitteiden tulee olla selkeästi mitattavia, jotta niiden toteutumista voidaan seurata.

TULOT

Verotulot (kunnalle tilittetyt, 1 000 €)

	2017 toteutunut	2018 toteutunut	2019 toteutunut	2020 Ta-arvio	2020 Tot.arvio	2021 Ts-arvio
Ansiovero	3 761,6	3 547,0	3 658	3 751	3 511	3 681
Yhteisövero	494,0	490,0	456	492	485	433
Kiinteistövero	825,6	822,0	837	826	804	854
Yhteensä	5 081,2	4 859,0	4 951	5 068	4 800	4 968

Toteuma-arvio 2020 ja TS-arvio 2021 perustuvat Kuntaliiton kesäkuussa julkaisemaan veroennusteeseen vuodelle 2020 ja 2021.

Valtionosuudet (1 000 €)

	2017 toteutunut	2018 toteutunut	2019 toteutunut	2020 TA-arvio	2020 Tot.arvio	2021 Ts-arvio
Peruspalv. valt.os.	6 354,9	6 050,6	6 068,3	6 444,6	6 501,7	6 192,0
Opetus- ja kultt.t.	-273,8	-273,5	-273,5	-265,0	-247	-247
Yhteensä	6 081,1	5 777,1	5 794,8	6 179,6	6 254,7	-5 945

Vuoden 2020 tot.arvio ja vuoden 2021 Ts-arvio perustuvat Kuntaliiton kesäkuussa julkaisemiin laskelmiin. Peruspalvelujen valtionosuus sisältää verotuloihin perustuvan tasauksen. Toteuma-arvio sisältää vuoden 2020 aikana tehdyt koronapandemiasta johtuvat lisäykset.

Käyttötaloustulot

Talousarvioon saa ottaa vain ne tulot, jotka arvioidaan varmuudella kertyvän talousarviovuoden aikana. Talousarvioon otettavien verotulojen ja valtionosuuksien määrä tarkentuu loppuvuodesta.

Menot

Talousarvioon otetaan kaikki ne sisäiset ja ulkoiset menot, jotka tarvitaan toimintojen ylläpitämiseen talousarviossa ja sen perusteluissa esitetystä laajuudesta. Sisäisinä menoina ja tuloina budjetoidaan omalta organisaatiolta vuokrattujen tilojen vuokrat ja omalta organisaatiolta ostetut palvelut. Sisäiset tulot ja menot yhteensä ovat yhtä suuret eli vaikutus toimintakatteeseen on nolla.

Talousarvion raami on laadittu niin, että menojen kasvuna on otettu huomioon sitoumuksista ja sopimuksista johtuvat palvelujen tai muiden menojen maksujen korotukset. Sote ky:n, Kainuun liiton ja Kainuun pelastuslaitoksen maksuosuus budjetoidaan kunnalle ilmoitetun mukaisesti. Samoin hallinnon tukipalvelujen maksut otetaan talousarvioon Monetra Oy:ltä saatavien tietojen mukaisia.

Vastuualueiden on

- esitettävä perustelut määrärahojen korotuksille ja vaikutukset toimintaan, mikäli korotusta ei voida raamin puitteissa hyväksyä
- perustelut henkilöstölisäyksille

Henkilöstösuunnitelma ja henkilöstömenot

Talousarviosuunnittelu toteutetaan uuden TaHe-palvelutuottaja Monetra Oy:n ohjelmalla. Määrärahalisäykset jokainen huomioidaan tallennusvaiheessa. Lomapalkkavelan muutokseen tarvittava määrä tulee huomioida henkilöstömenoja tallennettaessa (*arvio: kasvaa / vähenee v. 2020*). Lomapalkkavelan arvioinnissa tulee huomioida henkilöstön määrässä tapahtuvat muutokset.

1.3.2020 voimaan tulleiden virka- ja työehtosopimusten sisältämät palkankorotukset huomioidaan henkilöstömenoissa. Talousarvioon otetaan 2 %:n henkilöstömenojen kasvu vuoden 2020 tasosta. Perusteena ovat

1.4.2021 maksuun tuleva sopimuskorotus 1,0 % ja paikallinen järjestelyerä 0,8 %.

Eläkemaksu sisältää työkyvyttömyyseläkemaksun, joka on työntajakohtainen. Maksu on kerralla lopullinen. Maksun laskennassa huomioidaan kahden kalenterivuoden aikana alkaneet työkyvyttömyyseläkkeet ja kuntoutustuet ja niistä aiheutunut eläkemeno 24 kuukauden aikana. Maksun tavoitteena on kannustaa työnantajaa panostamaan työkyvyn ylläpitoon ja etsimään ratkaisuja työn tarjoamiseen osittaisen työkyvyn säilyttäneille työntekijöille.

Eläkemaksut	<u>2017</u>	<u>2018</u>	<u>2019</u>	<u>2020</u>	<u>2021</u>
KuEL	17,05	16,75	16,97	16,56	16,63
VaEL		16,74	16,58	15,75	15,84

Vuoden 2021 arvio perustuu 17.6.2020 päivättyyn Kevan budjetointiohjeeseen.

Arvio vuoden 2021 sivukuluprosenteista (stm, työttömyys- ja tapaturmamaksut) on ilmoitettu Monetra Oulu Oy:lle ja ohjelma laskee sivukulut syötetyille palkoille. Monetra Oulu Oy:n talousarviopohjaan siirtämät palkkauksen määrärahat tulee tarkistaa (henkilöstöä vastaava määräraha).

Ilmoitetut sosiaalivakuutusmaksuprosentit ovat seuraavat:

Sosiaaliturvamaksu	1,53 %
Työttömyysvakuutusmaksu	1,10 %
Taloudellinen tuki	0,035 %
Tapaturmavakuutus	0,70 %
Tapaturmavakuutus, lomittajat	4,80 %

Lopulliset maksut vahvistetaan loppuvuodesta.

Eläkemenoperusteisen eläkemaksut otetaan talousarvioon Kevan 17.6.2020 antaman budjetointiohjeen mukaan vuoden 2020 ennakkomaksu kerrottuna 1,05:llä. Vuoden 2020 Kevan ennakkolaskutus on 297 035 €. Vuoden 2021 budjetoitava määrä on edellä esitetyn perusteella 311 887 €, josta lomituksen osuus on

9 518 €. Lomituksen määrärahaan lisätään arvio sopimuskuntien laskuttamista eläkemenoperusteisen eläkevakuutusmaksuista.

Lopullinen maksu voi poiketa arviosta. Määrärahassa tulee huomioida mahdolliset eläköitymiset vuoden 2021 aikana, sillä ne eivät sisälly Kevan arvioon. Keva ilmoittaa tammikuussa 2021 ennakkolaskutuksen perusteena olevan kuntakohtaisen määrän.

Maksut budjetoidaan euromääräisenä aiheuttajatehtävälle ja kohdistamattomien osalta henkilöstöhallintoon. Maksua ei sidota palkkasummaan.

Yksityiskohtaisia ohjeita

Sisäiset erät

Budjetoitavia sisäisiä erä ovat vuokrat ja kaukolämmön käyttö omissa kiinteistöissä. Myyjä ja vuokranantaja varaavat erät tuloksi ao. kustannuspaikalle **sisäisen tulon** tilille. Palvelun käyttäjä ja vuokralainen varaavat erät menoksi ao. kustannuspaikan **sisäisen menon** tilille. Sisäiset vuokrat on suositeltavaa viedä talousarvioon sen jälkeen kun ao. kiinteistön talousarvio on tehty, jolloin vuokran määrä on tiedossa.

Poistot

Poistot tulevat käyttöomaisuuskirjanpidosta ja ovat ns. laskennallisia erä.

Muut toimintatulot ja -menot

Määräraha varataan vain niiden tehtävien suorittamisesta aiheutuvien menojen kattamiseen, joihin vastuualue voi vaikuttaa. Ns. vyörytys- ja muut laskennalliset erät eivät sisälly määrärahalla katettaviin menoihin. Määrärahat otetaan menoihin, jotka kohdistetaan talousarviovuodelle suoriteperusteen mukaisesti (talousarviovuoden aikana vastaanotettu tuotannontekijä). Sama pätee tuloihin. Määrärahat varataan arvonnalisäverottomina lukuun ottamatta niitä toimintoja, joista veroa ei voi ottaa vähennys- tai palautusjärjestelmässä hyödyksi (asuntotoiminta ja tilat, joissa on veroton vuokrasopimus).

Työllistäminen

Jos vastuualue suunnittelee käyttävänsä palkkatuella palkkattuja henkilöitä, tulee näille varata palkkamenojen lisäksi tuloihin arvioitu palkkatuen määrä. Työllistämisen vastuualueelle varataan määräraha yleiseen työllisyyden hoitoon, velvoitetyöllistämiseen sekä koululaisten ja opiskelijoiden kesätyöllistämiseen.

Investoinnit

Investointien kustannusraja on 5 000 euroa (alv 0). Alle 5 000 euron hankintoihin varataan määräraha käyttötalouteen. Vuosikorjausluonteisia rakennusten korjauksia ei oteta investointeihin, vaikka niiden kustannusarvio ylittäisi 5 000 euroa.

Investointien määräraha esitetään talousarviossa hankkeittain ja määrärahan sitovuustaso määritellään hankkeittain. Jos investoinnin hankintamenosta ei ole arvonnalisäveron palautus- tai vähennysoikeutta, huomioidaan määrärahassa myös arvonnalisäveron osuus.

Hankekohtaisesti valtuustoon nähden sitoo nettomääräraha. Kunnanhallitus voi siirtää määrärahaa talousarvioinvestointeihin sisältyvältä hankkeelta toiselle talousarviohankkeelle perustellusta syystä. Tilivuoden vaihtuessa keskeneräisenä oleviin hankkeisiin tulee talousarvioon varata uusi määräraha hankkeen loppuun saattamiseksi.

Investointiohjelman lisätietoina ilmoitetaan mahdollinen investointivarausten käyttö, mikäli valtuuston on päättänyt käyttää varausta johonkin kohteeseen.

EU- ja muut projektiluontoiset hankkeet

Kehittämishankkeisiin varataan määräraha elinkeinotoimen vastuualueelle. Sitovuustaso on hankekohtainen nettomääräraha. Vastuualueiden toimintaan kiinteästi liittyviin hankkeisiin (muu kuin elinkeinotoimintaan liittyvä hanke) varataan määräraha ao. vastuualueen talousarvioon (esim. opetustoimi). Hankeluettelo jatkuvista ja uusista hankkeista liitetään talousarviokirjaan. Investointihankkeiden määräraha varataan investointeihin.

Tavoitteet

Tavoitteiden asettamisen tarkoituksena on kytkeä myönnettyt resurssit toiminnan tuloksiin ja niiden tulee tukea organisaation toimintastrategian toteuttamista. Tavoitteeksi ei aseteta ns. jokapäiväiseen toimintaan liittyviä toimenpiteitä.

Tavoitteiden seurannan tulee esimerkiksi kertoa

- onko tuotettu ne palvelut, joiden tuottaminen on asetettu tavoitteeksi
- onko oltu niin tehokkaita kuin on suunniteltu (laadullinen tai numeraalinen tavoite)
- onko toiminnan kehitys ja ohjaus edennyt strategian ja asetettujen tavoitteiden mukaisesti.

Tavoitteen tulee

- olla sellainen, että omalla toiminnalla voi vaikuttaa sen toteutumiseen
- olla toiminnan kannalta oleellinen
- olla mitattavissa tai muuten selvästi todennettavissa
- olla haasteellinen ja saavutettavissa käytössä olevilla resursseilla.

Investointiosan tavoitteet

Tavoitellaanko investoinnilla palvelutuotannon määrän lisäystä, palvelukyvyyn parantamista vai tuotannon tehostamista ja menosäästöjä. Myös valmiin investoinnin ylläpidon kustannusvaikutukset tulee arvioida.

Tavoitteiden sitovuus

- Sitovia ovat vain talousarviovuotta 2021 koskevat tavoitteet ja niiden toteutumisesta raportoidaan samalla tavalla kuin määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta.
- Tavoitteita voidaan tarkistaa vuoden aikana, mikäli osoittautuu, ettei sitä voida saavuttaa.

KONSERNIN TAVOITTEET (kolme tasoa)

Konsernijohto

- raportointi valtuustolle, krt/v
- konsernin toimintatuotot toimintamenoista, %
- konsernin vuosikate poistoista, %
- konsernin omavaraisuusaste, %
- konsernin suhteellinen velkaantuneisuus, %
- konsernin korolliset lainat / asukas, €

Kunnan edustajat

- raportointi tytäryhteisöistä kunnanhallitukselle, krt/v

Talousarvion sitovuustaso

Sitovuus määritellään talousarviokirjassa. Talousarvion perustelutekstit kuvaavat palvelualueen / tehtäväalueen toimintaa ja ovat pääasiassa tietoa antavia, joten sitovuustaso on lähinnä ohjeellinen. Myös talousarviossa esitetyt tunnusluvut ovat ohjeellisia.

Talousarvion laadinta, tehtävät ja aikataulu

Talousarvioehdotus tehdään Tabellan taloussuunnitteluun 16.10.2020 mennessä, ellei kunnanhallitus päättä muusta aikataulusta. Tehtäväalueet tallentavat itse omat määrärahansa ohjelmaan ja vastaavat niiden oikeellisuudesta. Myös suunnitelmavuodet 2021 ja 2022 tallennetaan. Suunnitelmavuosille ei siirretä määrärahoja ja tuloarvioita, jota toteutuvat vain v. 2021 aikana.

Talousarviotekstit viedään Y-aseamalla olevaan talousarviokirjaan, jonka pohja on avattu kansioon Talousarvio 2021 ja taloussuunnitelma 2022 - 2023. Jokainen tehtäväalue vastaa omien tekstien kirjoittamisesta käyttäen yhtenäistä fonttia (Arial 11 ja 10).

Tallennuspohja

Tallennuspohjassa näkyy vuoden 2019 toteuma ja kuluvan vuoden 2020 talousarvio ja toteuma *esim.* kesäkuun loppuun saakka.

Lisäohjeet

Kunnanhallitus ja kunnanjohtaja voivat antaa lisäohjeita talousarvion raamiin liittyen valmistelun aikana. Kunnanjohtaja käy **tarvittaessa** palvelualueiden talousarviot läpi palvelualuepäällikön kanssa, minkä jälkeen talousarviosta tehdään esitys kunnanhallitukselle.

